

INGEKOMEN

25 NOV 2016

Gemeente Heusden

Gemeente Heusden
De heer J. Latour
Postbus 41
5250 AA VLIJMEN

Kenmerk: UIT-16037082 Datum: 23 november 2016
Behandeld door: M. Janssen/M. Scholtes/
A. Rietveld E-mail: m.janssen@ggdgmv.nl
Onderwerp: Gezondheidskundige beoordeling vergunningaanvraag geitenhouderij Margrietweg 19 te Drunen

Geachte heer Latour,

Op 26 augustus 2016 heeft de gemeente Heusden team Gezondheid, Milieu & Veiligheid GGD'en Brabant (GMV) gevraagd te adviseren over de gezondheidsaspecten die de gemeente moet meewegen in haar considerans met betrekking tot de wijziging van de vergunning van de geitenhouderij gelegen aan de Margrietweg 19 in Drunen.

In de beoordeling wordt in eerste instantie ingegaan op het aspect geur waarvoor de GGD gezondheidskundige advieswaarden hanteert. Verder is een kwantitatieve beoordeling gemaakt voor fijnstof. Tot slot heeft een kwalitatieve beoordeling plaatsgevonden ten aanzien van het aspect zoönose door de afdeling infectieziektebestrijding. Opgemerkt wordt dat met de genomen/aanbevolen maatregelen er geen garantie is dat een uitbraak van infectieziekten voorkomen wordt. Wel richt het advies zich op de voorzorgsmaatregelen vanuit biosecurity op het voorkomen van insleep, verspreiding binnen het bedrijf en uitstoot naar lokale leefomgeving. Bij de advisering wordt rekening gehouden met de resultaten zoals die uit het VGO onderzoek¹ en het endotoxine-onderzoek² naar voren zijn gekomen.

Daarnaast zijn er maatregelen door het bedrijf te nemen om gezondheidsrisico te beheersen die niet vallen onder vergunningseisen van een individueel bedrijf maar wel in gemeentelijk beleid ingebed kunnen worden.

¹ Veehouderijen en gezondheid omwonenden (VGO), Maassen K, et al, 2016

² Emissies van endotoxinen uit de veehouderij, Ogink, N, et al. 2016

In hoofdstuk 4 van het toetsingsinstrument wordt aangegeven dat de routing van het vrachtverkeer via de Margrietweg loopt (een verharde weg buiten de bebouwde kom). Daarnaast geeft de ondernemer aan dat de gebouwen landschappelijk zullen worden ingepast. Hiervoor zullen bomenrijen en struweelhagen worden aangelegd. Het plantassortiment bestaat uitsluitend uit inheemse boom- en plantsoorten welke kenmerkend zijn in de omgeving zoals eiken, berken, haagbeuken en esdoorns. De GGD vindt het belangrijk dat aspecten als transport en landschappelijke inpassing in de afweging bij de vergunningaanvraag door de gemeente worden meegenomen wanneer het bedrijf in de nabijheid van gevoelige bestemmingen ligt. Voor een toelichting op deze aspecten wordt verwezen naar bijlage 3.

Bij de beoordeling heeft de GGD gebruik gemaakt van:

- Invoergegevens ISL3a-berekeningen
- Fijnstofberekeningen, ontvangen per email d.d. 10-10-2016
- Heusden Buitengebied, Margrietweg 19 Drunen Toelichting, d.d. 05-08-2016
- Heusden Buitengebied, Margrietweg 19 Drunen Bijlagen bij toelichting Bijlage 4 Verslag omgevingsdialoog
- Heusden Buitengebied, Margrietweg 19 Drunen Bijlagen bij toelichting Bijlage 3 Onderzoek geurbelasting, d.d. 21-12-2015
- Heusden Buitengebied, Margrietweg 19 Drunen Bijlagen bij toelichting Bijlage 2 Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij, d.d. 11-08-2016
- Mail met antwoorden op aanvullende vragen d.d. 31-10-2016 van dhr. Latour. Telefonisch verstrekte informatie met betrekking tot vragen over de ammoniakemissie
- Hoofdstuk 4 Zoönose uit het toetsingsinstrument, ontvangen per email d.d. 31-10-2016

In de beoordeling is de GGD ervan uitgegaan dat de gemeente zelf de milieugegevens zoals aangeleverd voor de vergunningaanvraag door het bedrijf op juistheid heeft gecontroleerd. Bij de beoordeling is enkel rekening gehouden met de uitbreiding aan de Margrietweg 19 in Drunen. Er is geen rekening gehouden met andere mogelijke gelijktijdige uitbreidingen binnen de directe omgeving van het bedrijf.

Hieronder vindt u de conclusies en aanbevelingen. Een onderbouwing is opgenomen in de bijlage.

Situatie Margrietweg 19 te Drunen

In de beoordeelde stukken worden de volgende aspecten benoemd:

- De aanvraag betreft een uitbreiding van een geitenhouderij. Binnen het bedrijf wordt in de aangevraagde situatie 1 diersoort bedrijfsmatig gehouden. In de tabel hieronder wordt het aantal dieren in de vergunde en beoogde situatie weergegeven (bron: bijlage 3 onderzoek geurbelasting)

	vergund	beoogd	verschil
geiten ouder dan 1 jaar	748	1308	+560
opfokgeiten van 61 dagen tot en met 1 jaar	250	275	+25
opfokgeiten en afmestlammeren tot en met 60 dagen	250	202	-48
bokken	8	20	+12

- In de beoogde situatie worden de twee bestaande geitenstallen samengevoegd en uitgebreid aan de achterzijde. Daarnaast wordt er een loods gerealiseerd voor de overdekte opslag van vaste mest. Een kleine bouwblokvergroting zal hiervoor nodig zijn.
- Er is een proefstalstatus verleend. De nok van de stal is in de huidige situatie open, in de nieuwe situatie wordt de nok dichtgemaakt zodat de lucht in de stal door middel van kleine ventilatoren naar achter wordt geblazen waar de inlaat voor de chemische luchtwasser (RAV15085) zit. De luchtwassers zijn voorzien van elektronische monitoring. De bestaande lammerenstal (stal 3) is niet aangesloten op de luchtwasser.
- De uitbreiding van de geitenstapel vindt plaats door middel van eigen opfok. Lammeren worden het eerste jaar 2x geënt. Vervolgens wordt de enting jaarlijks herhaald.
- De geitenhouderij bevindt zich binnen een zone van 250 meter van een zeer kwetsbaar bos-/natuurgebied gebied, op circa 250 meter van de kern van Giersbergen, circa 2 kilometer van de bebouwde kom van Drunen en circa 300 meter van Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen.
- De dichtstbijzijnde gevoelige bestemming is gelegen aan de Margrietweg 1 (bedrijfswoning, in het kader van de Wet geurhinder en veehouderij is dit een gevoelig object maar hoeft niet beschermd te worden tegen geurbelasting en gelden alleen de vaste afstanden uit de Wgv). De Margrietweg 1 heeft een agrarische bestemming met verblijfsrecreatie in de vorm van logiesruimten, aanduiding paardenhouderij en bedrijfswoning is toegestaan. De woning gelegen aan de Margrietweg 1 hoort bij de veehouderij. De afstand tussen emissiepunt en de bedrijfswoning bedraagt circa 110 meter. De afstand tussen emissiepunt en de logiesruimten bedraagt circa 85 meter. Dit "hotel" is het dichtst bijgelegen geurgevoelige object. Daarnaast is er een geurgevoelig object buiten de bebouwde kom op 120 meter afstand (Duinweg 69). De meest dichtbijgelegen geurgevoelige locatie in de bebouwde kom is gelegen aan de Bellinipark 24 op ruim 2 kilometer afstand van Margrietweg 19.
- Het meest nabijgelegen agrarische bedrijf is gelegen aan de Margrietweg 1.
- Er wordt op het bedrijf niet deelgenomen aan het GD keurmerk zoönosen. Het bedrijf bezit de volgende certificaten Kwaliteit (30-07-2014), GD-geiten: certificaat CAE-vrij (07-07-2015) en GD-geiten: certificaat CL-vrij (07-07-2015).
- In 2010 is het bedrijf getroffen door Q-koorts. De ondernemer geeft aan dat tijdens de lammerperiode iedere twee weken een melkmonster uit de melktank genomen wordt om te onderzoeken of er een Q-koortsbacterie inzit. Buiten het lammerseizoen om gebeurt dit elke vier weken.

In het verslag van de omgevingsdialoog (d.d. 08-07-2016) wordt genoemd dat uit de uitslagen blijkt dat er geen bacterie is aangetoond. Het bedrijf staat niet op de lijst Q-koorts besmette bedrijven.

Conclusies

De GGD concludeert dat:

- De geuremissie neemt toe in de beoogde situatie. Uit de berekeningen blijkt dat zowel in de huidige als in de beoogde situatie aan de gezondheidkundige advieswaarden wordt voldaan voor de voor- en achtergrondbelasting in zowel de woonkern als het buitengebied (respectievelijk 5 en 10 OU/m³). Hierbij wordt opgemerkt dat de geurbelasting op verschillende geurgevoelige locaties in het buitengebied afneemt. Een uitzondering hierop vormen de locaties Duinweg 64 en 65 waar de voor- en achtergrondgeurbelasting in de beoogde situatie iets toeneemt.
- De fijnstofemissie neemt toe in de beoogde situatie. Echter, uit de berekeningen blijkt dat de uitbreiding van het bedrijf niet leidt tot extra blootstelling van omwonenden aan fijn stof, en de normen voor fijn stof worden niet overschreden. Aangegeven is dat niet bekend is of de luchtwasser ook leidt tot een reductie van de fijnstof (en de daaraan gekoppelde biologische agentia). Dit moet nog onderzocht worden. Team GMV acht de voorgenomen ontwikkeling acceptabel mits aannemelijk gemaakt kan worden dat het ALARA principe gehanteerd is.
- De afname in ammoniakemissie wordt gezien als een positieve ontwikkeling.
- De afdeling infectieziektebestrijding acht de voorgenomen ontwikkeling acceptabel met het oog op beheersing zoönosen, mits dit thema in de bedrijfsvoering integraal wordt aangepakt.

Eindconclusie

Op grond van de bovengenoemde aspecten vindt de GGD de aanvraag acceptabel voor wat betreft de immissiewaarden voor geur en fijnstof. Voor de geurbelasting geldt dat zowel in de huidige als beoogde situatie aan de gezondheidkundige advieswaarden wordt voldaan, zowel in het buitengebied als in de bebouwde kom.

De emissie van ammoniak neemt af, hetgeen de GGD toejuicht. Uit het VGO onderzoek komt immers naar voren dat een verhoogde concentratie ammoniak in de lucht een verband laat zien met een afname van de longfunctie.

Verder geldt dat de GGD van mening is dat endotoxinen een betere paramater is dan fijn stof. Uit het endotoxine-onderzoek blijkt dat bij pluimvee tot zo'n 500 meter en bij varkens tot zo'n 200 meter afstand van de stal endotoxine-niveaus gemeten worden tot boven de advieswaarden. Op dit moment ontbreekt het nog aan modelleringsinstrumenten om deze endotoxine-niveaus te duiden.

Uit het ingevulde toetsingsinstrument blijkt dat de ondernemer zich bewust is van de mogelijke invloed vanuit zijn bedrijfsvoering op de volksgezondheid van omwonenden en hierop voldoende maatregelen heeft geformuleerd. Hij benoemt de maatregelen die invloed hebben op insleep, verspreiding en uitstoot van ziekteverwekkers.

Adviezen

Betreffende de aanvraag:

De GGD adviseert de gemeente Heusden het volgende:

- Maak afspraken over controle op de werkelijke emissie en –belasting van dit bedrijf op de omgeving. Goede borging hierover is noodzakelijk in de vergunning of in gemeentelijk beleid zodat, indien nodig, tot controle en handhaving kan worden overgegaan. Omdat het een proefstalstatus betreft, wordt geadviseerd metingen uit te voeren waaruit blijkt dat de beoogde emissiereductie ook daadwerkelijk wordt bereikt.
- Communiceer met de omwonenden over de huidige en toekomstige geursituatie en over genomen maatregelen. De ondernemer kan aangeven wat de onderbouwingen en afwegingen zijn geweest om te komen tot het gekozen stalsysteem. Communicatie beïnvloedt hoe hinder ervaren wordt. Onderzoek of de bewoners de geurbelasting als hinderlijk ervaren. De cumulatieve achtergrondbelasting in het zowel het buitengebied als de woonkern geeft naar oordeel van de GGD een acceptabel percentage berekende hinder. Echter, de werkelijke hinder die in de praktijk wordt ervaren wordt bepaald door meerdere factoren (zoals intensiteit, gewenning en vertrouwdheid met de bron).
- Om zorgvuldig om te gaan met huidige en toekomstige klachten kan de ondernemer een klachtenprotocol opstellen. Door een klachtenprotocol in de milieuvergunning op te nemen heeft de gemeente handhavingsgrond bij de afhandeling van geurklachten. In het geval van klachten kunnen de ondernemer en gemeente gezamenlijk een klachtenanalyse uitvoeren die in beeld brengt wat omwonenden als hinderlijk ervaren, en wordt het mogelijk om gerichte maatregelen te nemen.
- In het medisch onderzoek (onderdeel van het VGO onderzoek) is een verband gevonden tussen longontstekingen en het wonen in de buurt van geitenbedrijven. Daarbij gaat het om een klein aantal patiënten. Er is nog geen goede verklaring voor de gevonden relatie tussen longontstekingen en geitenbedrijven. Nadere analyses vinden op dit moment nog plaats. De gemeente wordt geadviseerd de ontwikkelingen op dit gebied te volgen en indien daar aanleiding toe blijkt te bestaan, haar beleid hierop aan te passen.
- Overweeg een actualisatieplicht met betrekking tot de best beschikbare technieken (BBT) op te nemen in de vergunningverlening. Op dit moment ontbreekt het nog aan modelleringsinstrumenten om de endotoxinen-concentratie voor veehouderijen te duiden.

De gemeente wordt geadviseerd de ontwikkelingen op dit terrein in de gaten te houden en als daar aanleiding toe bestaat, aanvullende maatregelen hierop te nemen.

- Onbekend is of het aantal transportbewegingen in de aangevraagde situatie toeneemt en wanneer de activiteiten plaatsvinden. Voorkeur heeft het om de activiteiten zoveel mogelijk in de dagperiode te laten plaatsvinden en de transportbewegingen zoveel mogelijk te voorkomen in de avond- en nachtperiode. Dit laatste zou namelijk kunnen leiden tot verstoring van de slaap bij omwonenden, afhankelijk van het geluidsniveau dat hiermee gepaard gaat. Daarnaast is landschappelijke inpassing een aandachtspunt. De GGD vindt het belangrijk dat deze aspecten als transport, activiteiten in de avond- en nachtperiode en landschappelijke inpassing in de afweging bij de vergunningaanvraag door de gemeente worden meegenomen. Dit is zeker het geval wanneer het bedrijf in de nabijheid van gevoelige bestemmingen ligt.
- Het toelaten van personen op het bedrijf anders dan hen die beroepsmatig in de stal moeten komen, vindt de GGD pas aanvaardbaar wanneer het GD keurmerk zoönose is behaald.

Betreffende beleid gemeente:

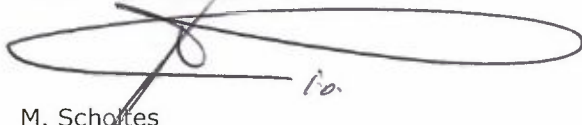
- De GGD is van mening dat bij de ontwikkeling van toekomstig beleid op gebied van de veehouderij meer rekening gehouden moet worden met omwonenden. Betrek omwonenden bij de besluitvorming. Belangrijke gezondheidswaarden als gevoel van veiligheid en leefbaarheid zijn afhankelijk van geurhinder, vertrouwen in de voorgestelde maatregelen en landschappelijke inpassing. De aanwezigheid van groen is positief geassocieerd met de ervaren gezondheid van bewoners en vermindert bijvoorbeeld de ervaren geluidshinder ofschoon het feitelijke geluidsniveau niet wordt verlaagd. Om met deze sociale en landschappelijke aspecten rekening te kunnen houden, kan gebruik worden gemaakt van een dialoog tussen de ondernemer en omwonenden.
- Zet in op het vergroten van de afstand tussen woonhuizen en veehouderijen en op een gebiedsgerichte aanpak.
- Bepaal – in overleg met aangrenzende gemeenten indien gebieden de gemeentelijke grens overschrijden – welke gebieden in aanmerking komen voor verdere uitbreiding van het aantal veehouderijen en in welke gebieden verdere uitbreiding niet meer is toegestaan. Uit het onderzoek Veehouderij Gezondheid Omwonenden (VGO onderzoek) komt naar voren dat een verlaging van de longfunctie wordt gevonden bij mensen die veel veehouderijen in hun leefomgeving hebben (15 of meer bedrijven binnen een straal van 1 kilometer afstand van een woning). Dit hangt vooral samen met het aantal veehouderijen rond de woning en hangt niet duidelijk samen met specifieke veehouderijtypen. In gebieden waar aan het criterium van 15 of meer veehouderijen in een straal van 1 kilometer van een burgerwoning wordt voldaan, dient naar mening van de GGD een halt te worden toegeroepen aan de toename van het aantal bedrijven én zullen oplossingen gezocht moeten worden naar het terugdringen van de emissies door de aanwezige bedrijven.

- Naar aanleiding van de uitkomsten van het VGO onderzoek adviseert de GGD om in elk geval in te zetten op het verminderen van de uitstoot:
 - o Breng hotspots in beeld: waar komen burgerwoningen voor die in een straal van 1 kilometer meer dan 15 veehouderijen hebben staan.
 - o Hanteer als uitgangspunt dat het recht op het verspreiden van emissies (fijn stof, geur, ammoniak, endotoxinen) samen dient te gaan met de verantwoordelijkheid om te werken volgens het ALARA-principe: 'as low as reasonably achievable'. Uit het VGO onderzoek komt naar voren dat een verhoogde concentratie ammoniak in de lucht een verband laat zien met een afname van de longfunctie. Waarschijnlijk is het niet het ammoniak zelf dat dit effect veroorzaakt, maar fijnstofdeeltjes die worden gevormd doordat ammoniak met andere stoffen in de lucht reageert. Deze deeltjes verplaatsen zich over een grote afstand waardoor de effecten zich mogelijk ook in een groter gebied kunnen voordoen. Geadviseerd wordt in deze casus in overleg met de ondernemer na te gaan of een reductie in emissie mogelijk is bijvoorbeeld door de andere bestaande stal te voorzien van mechanische ventilatie. Belangrijk is om hierin ook de onderzoeksgegevens met betrekking tot de fijnstofreductie door de luchtwassers te betrekken (proefstalstatus).
 - o De GGD adviseert de gemeente dat afgezien moet worden van halvering van de afstand omdat dit wel degelijk leidt tot hogere blootstelling aan bepaalde stofdeeltjes, endotoxinen en micro-organismen.
- De GGD en Gezondheidsraad vinden een norm voor endotoxinen vanuit gezondheid een betere parameter dan PM10 omdat endotoxinen een betere voorspellende waarde hebben om gezondheidseffecten te duiden. Het advies aan de gemeente is om de ontwikkelingen op dit onderwerp te volgen en zodra mogelijk te implementeren in het eigen gemeentelijk beleid.

Deze gezondheidskundige beoordeling kan door de gemeente gebruikt worden in haar considerans.

Als u nog vragen heeft over voorgenoemde advies, kunt u contact opnemen met team GMV, telefoonnummer 0900 3 68 68 68.

Met vriendelijke groet,

M. Scholtes

Adviseur milieu en gezondheid

en

A. Rietveld

Arts Maatschappij en Gezondheid, Infectieziektebestrijding

Bijlage 1 bij advies UIT-16037082

Onderbouwing gezondheidkundige beoordeling

Achtergrond gezondheid en veehouderij

Omwonenden van veehouderijen kunnen een verhoogde blootstelling aan onder meer geur, fijn stof, endotoxinen en biologische agentia hebben. Van geur is bekend dat dit kan leiden tot (ernstige) hinder en andere gezondheidsklachten zoals misselijkheid en hoofdpijn.

Van veegerelateerd fijn stof, endotoxinen en biologische agentia is bekend dat deze tot gezondheidseffecten zoals luchtwegklachten en van dier-op-mens overdraagbare infectieziekten kunnen leiden. Daarnaast blijkt uit het onderzoek "Veehouderij en gezondheid omwonenden" (VGO) van het RIVM dat COPD patiënten die dichtbij een veehouderij of meerdere veehouderijen wonen, een grotere kans hebben op ernstigere klachten en vaker luchtwegmedicatie gebruiken. Verder komen uit het VGO-onderzoek aanwijzingen naar voren dat het wonen in de buurt van veehouderijen een nadelig effect heeft op de longfunctie. De vermindering van de longfunctie wordt gevonden bij mensen die veel veehouderijen in hun directe omgeving hebben, vooral bij de groep met 15 of meer bedrijven binnen een kilometer afstand. Het type veehouderij maakt hierbij niet uit. Daarnaast blijkt dat de longfunctie lager is wanneer de concentratie ammoniak in de lucht hoog is. Vermoedelijk hangt dit samen met de vorming van secundair fijn stof doordat ammoniak reageert met andere stoffen in de lucht.³

Fijn stof afkomstig uit stallen bevat endotoxinen en micro-organismen. Van endotoxinen is bekend dat de deeltjes bij een te hoge concentratie schadelijk zijn voor de gezondheid. Door de Gezondheidsraad is een grenswaarde voorgesteld van 30 EU/m³. In haar advies "Gezondheidsrisico's rond veehouderijen" (2012; publicatienr. 2012/27) concludeert de Gezondheidsraad dat concentraties van endotoxinen en micro-organismen, over het algemeen zullen afnemen met toenemende afstand tot een bedrijf en eveneens afhangen van de mate van emissie vanuit een bedrijf. Wageningen UR Livestock Research (WLR) en het IRAS instituut van de Universiteit Utrecht hebben in 2014 een literatuurstudie uitgevoerd waarin geschat werd dat de regels voor fijn stof en geur mogelijk niet voldoende beschermen tegen te hoge endotoxineconcentraties, met name bij pluimveestallen en dat mogelijk een grotere afstand tussen stal en woningen vereist is dan nu voor fijn stof en geur nodig is. Blijkens een recent uitgevoerd Nederlands onderzoek werden verhoogde endotoxineniveaus gemeten tot boven de advieswaarde bij stallen van varkens tot zo'n 200 meter en bij pluimvee tot zo'n 500 meter.⁴ Geconcludeerd wordt dat zoals al eerder verondersteld werd, de huidige toetsingskaders voor fijn stof en geur bij pluimveebedrijven (vleeskuikens en leghennen) niet voldoende beschermend zijn tegen het overschrijden van de gestelde endotoxinegrenswaarde (30 EU/m³). Een uitwerking van een toetsingskader voor endotoxine is noodzakelijk om het gewenste beschermingsniveau te bieden. Voor vleesvarkensbedrijven geldt dat op basis van het onderzoek gesteld kan worden dat het toetsingskader

³ Veehouderijen en gezondheid omwonenden (VGO), Maassen K, et al, 2016

⁴ Emissies van endotoxinen uit de veehouderij, Ogink, N, et al. 2016

voor geur voldoende beschermend werkt. Dit laat onverlet dat de omgevingsconcentratie op korte afstand van dit type bedrijven wel overschreden kan worden. Daarnaast hebben de berekeningen betrekking op geïsoleerd liggende stallen; wanneer er sprake is van meerdere bronnen kan dit anders uitpakken. Ook voor gebieden waar sprake is van cumulatie, doordat meerdere bronnen in een relatief klein gebied liggen, kunnen mogelijk ook andere diercategorieën dan pluimvee een overschrijding van de endotoxinegrenswaarde geven.

Toetsingscriteria & deelconclusies

De belasting op de omgeving van veehouderijen en daarmee samenhangende gezondheidsrisico's voor omwonenden zijn slechts beperkt verankerd in de milieuwetgeving. De milieuwetgeving die voor gezondheid relevant is, richt zich op geurhinder en fijn stof (PM10). In de huidige wetgeving is onvoldoende opgenomen dat bij vergunningverlening rekening gehouden dient te worden met het cumulatieve effect als een gevoelige bestemming omgeven is/wordt door meerdere veehouderijen. In onderstaand advies wordt per milieufactor de door de GGD gehanteerde gezondheidkundige advieswaarde benoemd en vervolgens de conclusies voor dat aspect voor de Margrietweg 19 te Drunen.

Geur

Toetsingscriteria geur:

Uitgangspunt van de GGD is dat het recht op het verspreiden van geur samen dient te gaan met de verantwoordelijkheid om te werken volgens het ALARA-principe: 'as low as reasonably achievable'. Hoeveel geurhinder er optreedt, is afhankelijk van de geurbelasting én van de 'ontvanger'. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen voorgrond- (individueel bedrijf) en achtergrondbelasting (cumulatief), maar ook tussen concentratiegebied en niet-concentratiegebied.

Vanuit gezondheid wordt geurbelasting onacceptabel beschouwd wanneer dit meer dan 12% geurgehinderden veroorzaakt. Vanwege de agrarische historie en functie van het buitengebied, is het gebruikelijk dat in het buitengebied méér milieuruimte toegestaan wordt: 20% gehinderden wordt als maximum beschouwd.^{5,6} Deze waarden hanteert de GGD als gezondheidkundige advieswaarden. Tot nu toe wordt bij de beoordeling van de geurbelasting gebruik gemaakt van bijlage 6-7 uit de Handreiking Wet Geurhinder Veehouderijen (Wgv), waaraan het PRA-onderzoek ten grondslag ligt. Recent is door Geelen *et al.* een aanvullend onderzoek⁷ uitgevoerd. In het onderzoek van Geelen *et al.* is de relatie tussen achtergrondbelasting en het optreden van geurhinder onderzocht. In bijlage 2 is de informerende brief aan gemeenten opgenomen (UIT-15033471).

⁵ Toetsingsinstrument gezondheid bij veehouderijen. Een risico-inventarisatie en -evaluatie. Nijdam, et al., 2013

⁶ Nederlandse emissie richtlijn

⁷ Geurhinder van veehouderij nader onderzocht: meer hinder dan Handreiking Wgv doet vermoeden?, Geelen L. et al, 2015

Het onderzoek van Geelen et al. bevestigt de signalen dat er bij gegeven cumulatieve geurbelasting aanzienlijk méér geurhinder wordt ervaren dan op basis van de Handreiking Wgv te verwachten zou zijn in concentratiegebied. De relatie tussen geurbelasting en hinder blijkt bovendien afhankelijk van diertype. Daarnaast is in dit onderzoek de relatie blootgelegd tussen geurbelasting en ernstige hinder. Wanneer de resultaten van beide onderzoeken naast elkaar worden gezet, leidt dit, voor alle diertypen in een concentratiegebied, tot de volgende tabel:

Tabel: Cumulatieve geurbelasting en de te verwachten percentage geurgehinderden gebaseerd op de Handreiking Wgv in vergelijking met de onderzoeksresultaten van Geelen et al.

Cumulatieve geurbelasting (OU/m ³)	Hinderniveau			
	Handreiking Wgv concentratiegebied	Nieuwe blootstellingresponsrelaties (alle diertypen)		
		Hinder (soms/vaak)	Hinder (mate, score 6-10) ⁱⁱ	Ernstige hinder (mate, score 8-10)
1,0	2%	12%	4%	2%
2,0	4%	20%	7%	3%
4,0	6%	30%	11%	5%
5,0	7%	33%	13%	6%
10,0 ⁱⁱⁱ	12%	46%	20%	11%
20,0 ^{iv}	20%	60%	29%	17%

ⁱⁱ score 6-10 : de mate van ervaren geurhinder is gescoord op een continue schaal (1-10). Mate van hinder werd ingedeeld in de klassen “enige hinder” (score 4-10), “hinder” (score 6-10) en “ernstige hinder” (score 8-10)

ⁱⁱⁱ maximaal hinderpercentage binnen bebouwde kom in Verordening Ruimte 2014 Provincie Brabant;

^{iv} maximaal hinderpercentage buiten bebouwde kom in Verordening Ruimte 2014 Provincie Brabant.

Ter illustratie: In de Verordening Ruimte 2014 van de Provincie Noord-Brabant zijn de volgende normen opgenomen: maximaal 12% kans op geurhinder in de bebouwde kom en maximaal 20% kans op geurhinder in het buitengebied. Op basis van de Handreiking Wgv komt dat overeen met respectievelijk 10 OU/m³ en 20 OU/m³. Op basis van deze onderzoeksresultaten is er bij 10 OU/m³ echter 20-46% geurhinder te verwachten zijn, afhankelijk van of Hinder (soms/ vaak) of mate van hinder (score 6-10) wordt gehanteerd. Bij 20 OU/m³ is er op basis van deze onderzoeksresultaten 29-60% hinder te verwachten. Bovendien treedt er dan óók ernstige hinder op (11% en 17% respectievelijk). In het huidige beleid wordt er geen rekening gehouden met het voorkómen van ernstige geurhinder.

De niveaus van 12% en 20% hinder komen bij de nieuwe onderzoeksresultaten voor geurhinder (soms/vaak) overeen met cumulatieve geurbelasting van 1,0 OU/m³ en 2,1 OU/m³. Uitgaande van hinder (mate, score 6-10) komt 12% en 20% geurhinder overeen met cumulatieve geurbelasting van 4,7 OU/m³ en 10,3 OU/m³, respectievelijk.

Advieswaarde geur GGD:

- Achtergrondbelasting
 - De GGD hanteert het standpunt dat het onderzoek van Geelen et al. op dit moment het best beschikbare beeld van de relatie tussen achtergrondbelasting geur van veehouderij en mate van (ernstige) geurhinder geeft, omdat dit onderzoek het meest recent is uitgevoerd en er een grotere populatie gebruikt is. Bij een hinderpercentage van 12% komt dit neer op, afgerond 5 OU/m³ (woonkern) en bij 20% geurgehinderden op 10 OU/m³ (buitengebied).
- Voorgrondbelasting

- Bij de beoordeling van de geurbelasting hanteert de GGD voor de voorgrondbelasting het uitgangspunt dat maximaal 12% (woonkern) en 20% (buitengebied) geurgehinderd mag zijn. De blootstelling-responsrelatie voor voorgrond dient naar mening van de GGD ook ge-update te worden. Op dit moment wordt de Wet Geurhinder en Veehouderij geëvalueerd. Hierin worden de nieuwste wetenschappelijke inzichten meegewogen. Tot die tijd hanteert de GGD voor de voorgrond en achtergrond geurbelasting dezelfde toetsingswaarden.

NB. Of mensen geurbelasting als hinderlijk ervaren, wordt beïnvloed door de mate van acceptatie van een bron/activiteit. Factoren zoals routing en aantal transportbewegingen en landschappelijke inpassing spelen daarbij een rol. Daarom is de GGD van mening dat het nemen van dergelijke maatregelen belangrijk is om de acceptatie door omwonenden te bevorderen.

Geur:

Deze beoordeling is gemaakt op basis van de gegevens uit de aanleverde documenten zoals hierboven genoemd.

- In de beoogde situatie is sprake van een toename van de geuremissie met 10.762,5 OU/m³ (huidige situatie is 18.462,8 OU/m³ en beoogde situatie is 29.225,3 OU/m³).
- Buitengebied:
 - Voorgrond
 - In de huidige situatie bedraagt de voorgrondbelasting op de hoogst belaste gevoelige locatie 6,1 OU/m³ (Duinweg 69). In de toekomstige situatie neemt deze op de hoogst belaste gevoelige locatie af tot 4,3 OU/m³. Dit betekent dat de situatie verbetert. De GGD constateert dat de voorgrond geurbelasting toeneemt in de beoogde situatie ten opzichte van de huidige situatie (van 1,3 OU/m³ naar 1,7 OU/m³ voor zowel Duinweg 65 als Duinweg 64). Voor de overige doorgerekende gevoelige bestemmingen neemt de voorgrond geurbelasting af.
 - Achtergrond
 - In de huidige situatie bedraagt de achtergrondbelasting op de hoogst belaste gevoelige locatie 6,2 OU/m³ (Duinweg 69). In de toekomstige situatie neemt deze op de hoogst belaste gevoelige locatie af tot 4,4 OU/m³. Dit betekent dat de situatie verbetert. De GGD constateert dat de achtergrond geurbelasting op twee locaties toeneemt in de aangevraagde situatie ten opzichte van de huidige situatie (Duinweg 65, Duinweg 64). Voor de overige gevoelige bestemmingen neemt de achtergrond geurbelasting af.

- Woonkern:
 - Voorgrond
 - In de huidige situatie bedraagt de voorgrondbelasting op de hoogst belaste gevoelige locatie 0,1 OU/m³ (Bellinipark 24). In de toekomstige situatie blijft deze op de hoogst belaste gevoelige locatie gelijk.
 - Achtergrond
 - In de huidige situatie bedraagt de achtergrondbelasting op de hoogst belaste gevoelige locatie 0,34 OU/m³ (Bellinipark 24). In de toekomstige situatie bedraagt deze 0,35 OU/m³. Dit betekent dat de situatie nagenoeg gelijk blijft.

Deelconclusie geur:

- De geuremissie neemt toe in de beoogde situatie.
- Uit de berekeningen blijkt dat (net als in de huidige situatie) aan de gezondheidskundige advieswaarden wordt voldaan voor de voorgrond- en achtergrondbelasting in zowel het buitengebied als de woonkern.
- De GGD wil de gemeente Heusden er graag op attenderen dat in tabel 8 uit het aangeleverde document "Heusden Buitengebied, Margrietweg 19 Drunen Bijlagen bij toelichting Bijlage 3 Onderzoek geurbelasting" een verouderde versie van de GGD-richtlijn geurhinder (oktober 2002) gebruikt wordt. Tegenwoordig hanteert de GGD het uitgangspunt dat maximaal 12% (woonkern) en 20% (buitengebied) geurgehinderd mag zijn.

Fijn stof/biologische agentia

Toetsingscriteria fijn stof/biologische agentia:

De norm voor PM10 ligt op 40 µg/m³ en maximaal 35 overschrijdingsdagen met een belasting van boven de 50 µg/m³. Rekening houdend met de overschrijdingsdagen, wordt door de GGD getoetst aan de waarde van 31,2 µg/m³.

Zoals de Gezondheidsraad ook concludeert, is deze norm voor PM10 geen goede parameter om de blootstelling van veehouderijbedrijven te toetsen. Bovendien treedt ook onder de PM10-norm gezondheidseffecten op. Daarom hanteert de GGD in dezen het voorzorgbeginsel en acht elke toename van de bijdrage van het bedrijf aan PM10 concentratie ten opzichte van de huidige situatie niet acceptabel.

Voor elk agrarisch bedrijf geldt dat het belangrijk is om, mét de uitstoot van fijn stof, ook de daaraan gekoppelde biologische agentia te beperken. Met het recht om de voorgestelde activiteiten uit te voeren komt ook de verantwoordelijkheid om te werken volgens het ALARA-principe: 'as low as reasonably achievable'. De ondernemer dient te onderbouwen welke maatregelen genomen worden om de uitstoot te beheersen volgens het ALARA-principe.

Endotoxinen

Door de Gezondheidsraad wordt een grenswaarde van 30 EU/m³ gehanteerd. Deze waarde wordt door de GGD overgenomen. Op dit moment is het voor endotoxinen nog niet mogelijk om te toetsen aan de voorgestelde norm door de Gezondheidsraad onder andere omdat de modellering/ meetmethoden nog niet beschikbaar is. De GGD en Gezondheidsraad vinden een norm voor endotoxinen vanuit gezondheid een betere parameter dan PM10 omdat endotoxinen een betere voorspellende waarde hebben om gezondheidseffecten te duiden. Het advies aan de gemeente is om de ontwikkelingen op dit onderwerp te volgen en zodra mogelijk te implementeren in het eigen gemeentelijk beleid.

Beoordeling fijn stof/ammoniak:

Deze beoordeling is gemaakt op basis van de gegevens uit de aanleverde documenten zoals hierboven genoemd.

- Uit de gegevens blijkt dat de emissie van fijn stof toeneemt in de beoogde situatie van 19.364 gram/jaar naar 30.002 gram/jaar.
- Voor de uitbreiding van de geitenhouderij aan de Margrietweg 19 te Drunen heeft initiatiefnemer een proefstalstatus aangevraagd bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM). Initiatiefnemer gaat namelijk een nieuw stalsysteem toepassen. Op de beoogde dierenverblijven wordt een luchtwasser geplaatst welke 40% ammoniakreductie bewerkstelligd. Uit de tekening blijkt dat de bestaande lammerenstal niet wordt aangesloten op de luchtwasser. Daarnaast worden waarschijnlijk ook de emissies van geur en fijnstof gereduceerd maar dat moet nog onderzocht worden. Alleen voor de ammoniakemissie is door de staatsecretaris van IenM een voorlopige emissiefactor voor de te houden geiten in de proefstal vastgesteld. Deze voorlopige emissiefactor is een schatting van de emissiefactor op basis van de kenmerken van het stalsysteem.
- In de vergunde situatie bedraagt de achtergrondconcentratie fijn stof (inclusief bijdrage van het bedrijf) op de hoogste belaste gevoelige locatie 21,22 µg/m³ en het aantal overschrijdingsdagen ligt op 9 (Bellinipark 24). Dit verandert in de aangevraagde situatie niet.
- Uit de ingezonden stukken blijkt dat de emissie wat betreft ammoniak in de beoogde situatie afneemt van 1686,4 kg NH₃/ jaar in de huidige situatie naar 1489,4 kg NH₃/ jaar. Deze afname is een positieve ontwikkeling. Uit het VGO onderzoek komt namelijk naar voren dat een verhoogde concentratie ammoniak in de lucht een verband laat zien met een afname van de longfunctie. Waarschijnlijk is het niet het ammoniak zelf dat dit effect veroorzaakt, maar fijnstofdeeltjes die worden gevormd doordat ammoniak met andere stoffen in de lucht reageert. Deze deeltjes verplaatsen zich over een grote afstand waardoor de effecten zich mogelijk ook in een groter gebied kunnen voordoen.

Deelconclusie fijn stof/biologische agentia:

- De uitbreiding van het bedrijf leidt niet tot extra blootstelling van omwonenden aan fijn stof, en de normen voor fijn stof worden niet overschreden.
- De afname in ammoniakemissie wordt gezien als een positieve ontwikkeling.
- Aangegeven is dat niet bekend is of de luchtwasser ook leidt tot een reductie van de fijnstof (en de daaraan gekoppelde biologische agentia). Dit moet nog onderzocht worden.
- Team GMV acht de voorgenomen ontwikkeling acceptabel mits aannemelijk gemaakt kan worden dat het ALARA principe gehanteerd is.

Zoönosen

Toetsingscriteria

Zoönosen zijn infectieziekten die van dieren op mensen kunnen overgaan. Per diersoort kunnen verschillende ziekten voorkomen die zich via de lucht verspreiden naar mensen, via direct contact tussen dier en mens of via voedsel. Voor omwonenden zijn vooral de via de lucht overdraagbare aandoeningen van belang. De belangrijkste zijn Q-koorts en influenza (vogelgriep, varkensgriep). De aanwezige veehouderijbedrijven zorgen voor een (mogelijke) verhoogde blootstelling aan via de lucht overdraagbare zoönosenverwekkers en antibioticaresistente bacteriën die leiden tot een verhoogd risico op infectieziekten of onbehandelbare infecties. Het is nog niet goed inzichtelijk vanaf welke concentraties of binnen welke afstand tot aan veehouderijen het risico verhoogd is.

Uitgangspunt is dat er op bedrijfsmatig niveau geen varkens en pluimvee op één bedrijf samen gehouden mogen worden in verband met het risico op transmissie en vermenging van influenzavirus. Ook het bedrijfsmatig samenhouden van verwante soorten als rundvee en kleine herkauwers (schapen/geiten) en kleine herkauwers onderling wordt afgeraden (o.a. vanwege Q koorts), tenzij er sprake is van een gescheiden bedrijfsvoering. Voor de combinatie rundvee en varkens gelden er op dit moment geen zwaarwegende argumenten in kader van infectierisico's mits er sprake is van een gescheiden bedrijfsvoering.

Ervaring leert dat een integrale benadering van de bedrijfsvoering essentieel is voor terugdringen van antibioticagebruik.

Uitstoot

Voor elk agrarisch bedrijf geldt dat het belangrijk is om, mét de uitstoot van fijn stof, ook de daaraan gekoppelde biologische agentia te beperken.

Beoordeling zoönosen:

- Binnen het bedrijf wordt 1 diersoort bedrijfsmatig gehouden.
- Er is sprake van een gesloten bedrijfsvoering: er worden geen dieren van buitenaf aangevoerd. Dit is positief ten aanzien van insleep van micro-organismen.
- Een vaste dierenarts begeleidt het bedrijf en stelt het bedrijfsgezondheid- en bedrijfsbehandelplan op. De ondernemer beschrijft de hygiënemaatregelen ter voorkoming van insleep, verspreiding en uitstoot van zoönose op het bedrijf, zoals compartimentering, ongediertebestrijding en reinigen van waterleiding. Het nemen van de voorgestelde hygiënemaatregelen beoordeelt de GGD als positief. Er is geen duidelijke hygiënesluis, maar wel beschrijft de ondernemer dat bedrijfskleding en schone laarzen bij betreden van de stallen worden gebruikt. Er is een scheiding schone en vuile weg.

Het bedrijf wordt regelmatig (middels tankmelkmonitoring) door de Gezondheidsdienst voor Dieren onderzocht op de aanwezigheid van Q-koorts bacteriën en er zijn in de laatste periode geen Q-koorts bacteriën aangetroffen. Het bedrijf staat momenteel niet geregistreerd als Q-koorts besmet.

Deelconclusie zoönosen:

- De afdeling infectieziektebestrijding acht de voorgenomen ontwikkeling wel acceptabel met het oog op beheersing zoönosen, mits dit thema in de bedrijfsvoering integraal wordt aangepakt.

Bijlage 2

Aan de wethouders Volksgezondheid en
wethouders Milieu van de gemeenten in
Noord-Brabant

Kenmerk: UIT-15033471 Z-14016606 Datum: 10 maart 2015
Behandeld door: L. Geelen E-mail: l.geelen@ggd-bureaugmv.nl
Onderwerp: Resultaten onderzoek geurhinder van veehouderijen

Geachte mevrouw/meneer,

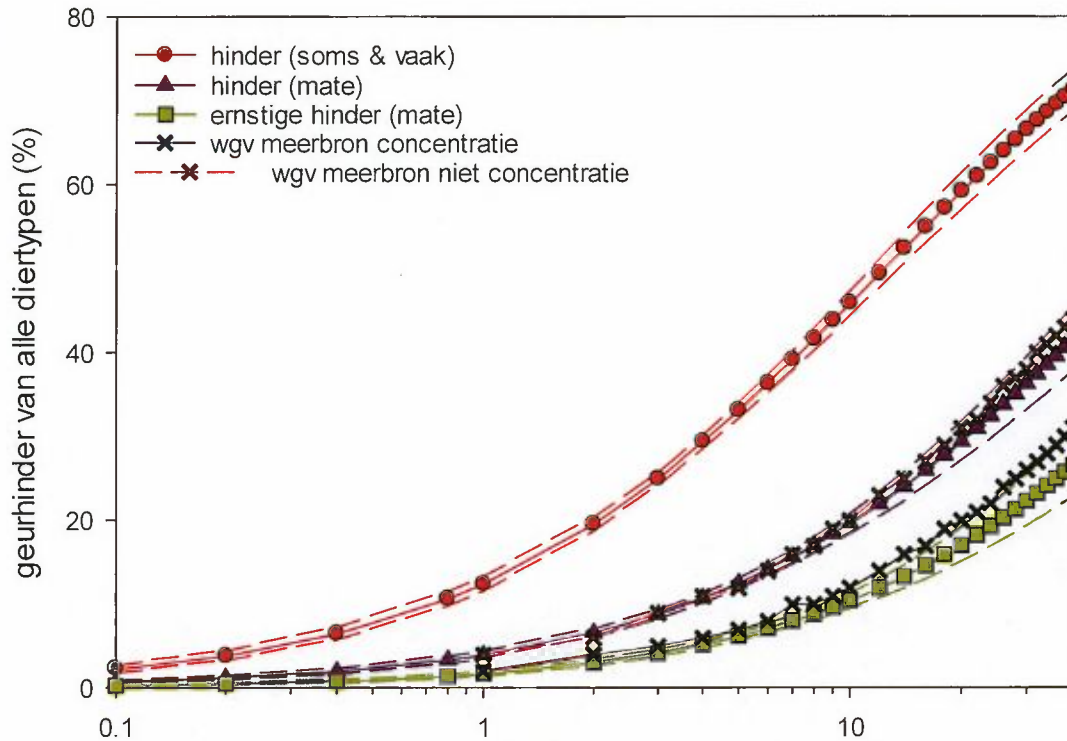
Met deze brief willen de GGD'en in Noord-Brabant u informeren over nieuwe inzichten in het dossier geurhinder van veehouderijen.

Onderzoek Academische Werkplaats Milieu & Gezondheid

Bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid van de GGD'en Brabant/Zeeland (Bureau GMV) en het Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS) van Universiteit Utrecht onderzochten de relatie tussen geurbelasting afkomstig van veehouderijen en de ervaren geurhinder bij ruim 13.000 respondenten op het platteland en in kleinere kernen van Noord-Brabant en Noord-Limburg. Het onderzoek werd uitgevoerd in het kader van de Academische Werkplaats Milieu & Gezondheid.

Méér geurhinder dan te verwachten volgens Handreiking Wet Geurhinder Veehouderij (Wgv)

Onderzoeksresultaten bevestigen de signalen dat er bij gegeven cumulatieve geurbelasting aanzienlijk méér geurhinder wordt ervaren dan op basis van de Handreiking Wgv (bijlage 6 en 7) te verwachten zou zijn in concentratiegebied. De relatie tussen geurbelasting en hinder blijkt bovendien afhankelijk van diertype. Daarnaast is in dit onderzoek de relatie blootgelegd tussen geurbelasting en ernstige hinder. In de huidig agrarisch geurhindersystematiek wordt geen onderscheid gemaakt tussen diertype en mate van hinder. In onderstaande figuur staan de blootstellingsresponsrelaties voor geurhinder van cumulatieve geurbelasting in concentratiegebied weergegeven.

P98 geurbelasting van alle diertypen (OU/m^3)

Figuur 1 Blootstellingresponsrelaties voor cumulatieve geurbelasting van alle diertypen en verschillende maten van geurhinder, namelijk : hinder (soms/vaak) , en de mate van hinder classificaties (hinder en ernstige hinder). Ter vergelijking zijn de blootstellingresponsrelaties voor hinder (soms/vaak) in concentratiegebied en niet-concentratiegebied weergegeven zoals beschreven in de Handreiking Wgv. (----- 95% betrouwbaarheidsinterval)

Ter illustratie: In de Verordening Ruimte 2014 van de Provincie Noord-Brabant zijn de volgende normen opgenomen: maximaal 12% kans op geurhinder in de bebouwde kom en maximaal 20% kans op geurhinder in het buitengebied. Op basis van de Handreiking Wgv komt dat overeen met respectievelijk 10 OU/m^3 en 20 OU/m^3 . Op basis van deze onderzoeksresultaten is er bij 10 OU/m^3 echter 20-46% geurhinder te verwachten zijn. Bij 20 OU/m^3 is er op basis van deze onderzoeksresultaten 29-60% hinder te verwachten. Bovendien treedt er dan óók ernstige hinder op (11% en 17% respectievelijk).

Gevolgen voor beleid, landelijk én lokaal

De in dit onderzoek gevonden relaties tussen gemodelleerde cumulatieve geurblootstelling en gerapporteerde geurhinder in concentratiegebied vormen een solide stap in de update van geurblootstelling-geurhinder relaties en kunnen daarmee een basis vormen voor vernieuwd geurhinderbeleid op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Hiermee wordt meer recht gedaan aan de ervaren geurhinder van omwonenden én aan de inspanningen die vanuit de agrarische sector geleverd worden om geurhinder te beperken.

Met het beschikbaar komen van de rapportage, bestaat de mogelijkheid voor gemeenten om de onderzoeksgegevens in hun beleid te betrekken. Wij kunnen u echter nog niet eenduidig adviseren over *hoe* u de onderzoeksresultaten kunt gebruiken bij uw vergunningverlening dan wel bij het opstellen van een geurgebiedsvisie en geurverordening. Deze uitvoerings- en beleidsaspecten komen aan de orde bij de nu startende evaluatie van de Wet geurhinder en veehouderij. In het belang van de bescherming van omwonenden van veehouderijen tegen overmatige geurhinder geven wij verder op in deze brief de gemeenten een aantal opties mee om in overweging te nemen.

Evaluatie Wet geurhinder en veehouderij

In de afgelopen periode is er van diverse kanten kritiek geuit op de regelgeving voor geurhinder ten gevolge van de veehouderij (gezondheidsdiensten, provincie Noord-Brabant, diverse gemeenten, burgers). De kritiek betreft vooral de hoogte en onderbouwing van de normen en de mogelijkheden die gemeenten hebben om bestaande overlast te verminderen. Dit heeft geleid tot vragen van de Tweede Kamer. Staatssecretaris Mansveld heeft aan de Tweede Kamer toegezegd de regelgeving in 2015 te zullen evalueren.⁸ De onderzoeksresultaten alsook de gewenste verbetering van het huidige geurverspreidingsmodel⁹ worden daarin meegenomen. Op basis van de beschikbare gegevens levert de daarvoor ingestelde werkgroep deze zomer een eerste advies aan I&M. Eind 2015 wordt het eindadvies verwacht. Zowel de GGD'en als de Omgevingsdiensten worden bij de evaluatie betrokken.

Verspreiding resultaten

- De nieuwe inzichten zijn op 12 februari 2015 gepresenteerd op het Symposium 'BOP jij of BOP ik? Beleid, Onderzoek en Praktijk werken samen aan een gezonder milieu ' aan gemeenteambtenaren, medewerkers GGD en adviesbureau' s. Als bijlage bij deze brief vind u een samenvatting van de uitkomsten van het onderzoek. Hierin is een link opgenomen naar de website waarop de rapportage zal verschijnen.
- Later dit jaar verschijnt een artikel in het Tijdschrift Milieu, opinieblad van het VVM netwerk van milieuprofessionals. Internationale wetenschappelijke publicatie is in voorbereiding.

⁸ Mansveld, 10 juni 2014. Beantwoording Kamervragen over het bericht 'Vergunningen veehouderijen gebaseerd op rekenfouten!'; kenmerk IenM/BSK-2014/113597.

⁹ Provincie Noord-Brabant, 22 april 2014. Brief aan mevr. Mansveld; kenmerk 3567445; onderwerp Actualisatie geurhindermodel.

Wat kan een gemeente doen?

Wat gemeenten kunnen doen is afhankelijk van hun huidige gemeentelijk geurbeleid. Daarbij kunnen zij de volgende mogelijkheden in overweging te nemen.

1. Gemeenten waar de huidige geurnormen nog relatief hoog zijn en nog vrije emissieruimte voor de veehouders bieden, kunnen de volgende actie(s) ondernemen.
 - a. De resultaten van de evaluatie van de Wet geurhinder en veehouderij afwachten om vervolgens op grond van het advies van het ministerie van IenM te beoordelen of actie nodig is. Daardoor is echter mogelijk dat zich in de tussentijd ongewenste ontwikkelingen voordoen en dat aanzienlijk meer geurhinder wordt toegestaan dan wenselijk.
 - b. Om ongewenste ontwikkelingen te voorkomen, kan de gemeente - in afwachting van het advies van het ministerie van IenM - een aanhoudingsbesluit nemen om de vergunningverlening stil te leggen. Het aanhoudingsbesluit moet leiden tot een ontwerpgeurverordening met andere geurnormen dat binnen een jaar aanhangig wordt gemaakt bij de gemeenteraad. Belangrijk is dat hiermee een 'stormloop' op vergunningen onder de oude beoordelingssystematiek, wordt voorkómen, alsook toename in geurbelasting en geurhinder. Aangezien het eindadvies van het ministerie eind 2015 wordt voorzien, wordt de tijdspanne voor het opstellen en aanhangig maken van een nieuwe ontwerpgeurverordening krap.
 - c. Voorsorteren op de uitkomsten van de evaluatie van de Wet geurhinder en veehouderij en het advies van het ministerie, door te onderzoeken tot welk niveau de geurnormen aangescherpt zouden moeten worden om een emissie-standstil te bereiken. Met de resultaten van het onderzoek en het advies van het ministerie, kan de gemeente besluiten over het eventueel aanscherpen van geurnormen en een ontwerpgeurverordening in procedure brengen. Deze zorgvuldige aanpak voorkómt dat er nog vergunningen in oude beoordelingssystematiek worden verleend. Een toename in geurbelasting en geurhinder wordt hiermee voorkómen, alsook het ontstaan van nieuwe knelpunten. Dit sluit tevens aan bij de systematiek voor de aanpak van urgentiegebieden.
2. Voor gemeenten die de afgelopen jaren de geurnormen hebben aangescherpt, zodanig dat de veehouderijen (nagenoeg) geen vrije emissieruimte meer hebben (=geuremissie standstil), zal aanscherping van de voorgrondnormen beperkt effect hebben. In nieuwe situatie kan er namelijk gebruik gemaakt worden van de 50%-regeling. De geuremissie en geurhinder wordt in dat geval dus al in enige mate gereduceerd. Indien er al (veel) knelpuntsituaties binnen de gemeente bestaan, is het dus evengoed verstandig om het geurbeleid aan te passen. Dit sluit aan bij de systematiek voor de aanpak van urgentiegebieden.
3. Indien er geen knelpuntsituaties zijn kan de gemeente overwegen om het advies van het ministerie van IenM afwachten en naar aanleiding daarvan hun beleid heroverwegen.

Relatie met Brabantse urgentiegebieden

Veel gemeenten zijn bezig met een aanpak van overbelaste situaties en het beleid voor urgentiegebieden. In de "Nadere Afspraken van het Brabant Beraad" (20 januari 2014) en bij de behandeling van de Structuurvisie en Verordening ruimte in Provinciale Staten (7 februari 2014) zijn afspraken gemaakt die er toe moeten leiden dat er in 2020 geen overbelaste situaties meer zijn in relatie tot de veehouderij. In het Brabant Beraad is afgesproken dat de gemeenten overbelaste situaties in beeld brengen en vervolgens bepalen of deze moeten worden aangewezen als zogenaamd urgentiegebied. Van een urgentiegebied is sprake waar het gaat om overlast door geur en/of fijn stof en/of de beleving van bewoners.

De uitkomsten van het GGD geuronderzoek kunnen aanleiding zijn om de aanpak van urgentiegebieden / overbelaste knelpunten te heroverwegen. Dit laatste hoeft niet noodzakelijk te zijn wanneer gemeenten op grond van de geurbeleving van bewoners al een goede indruk hebben van de locaties waar overlast speelt.

Relatie met VGO en ander onderzoek

Het geuronderzoek dat in deze brief is besproken haakt aan op het zogeheten VGO-onderzoek¹⁰. Daarin worden momenteel gezondheidsrisico's zoals blootstelling aan resistente bacteriën en zoönosen en optreden van luchtwegklachten nader onderzocht. De resultaten van het VGO-onderzoek worden in de loop van 2015 en 2016 bekendgemaakt. Deze resultaten, maar ook die van andere onderzoeken zoals naar een toetsingskader voor endotoxinen, moeten een wetenschappelijke onderbouwing geven aan gemeentelijke beleid aangaande geur, gezondheid en veehouderij. De GGD'en zetten zich in voor een gezonde en leefbare woonomgeving waarbij de aandacht voor het 'One Health principe' belangrijk is. One Health staat voor de gezamenlijke inspanning van verschillende disciplines om een optimale gezondheid te bereiken voor mens, dier en milieu¹¹.

Omwonenden maar ook huisartsen uit de regio maken zich ongerust, bijvoorbeeld over besmet raken met bacteriën en virussen of over de inpassing van grote bedrijven in hun woonomgeving, wat ten koste gaat van de leefbaarheid. Vanuit de zorg die omwonenden aangeven, vinden wij het belangrijk om rekening te houden met deze onrust en met de wijze waarop omwonenden hun leefomgeving beleven. We wijzen daarvoor op de invulling aan het begrip "goede ruimtelijke ordening" uit de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) en de Wet Publieke Gezondheid die gemeenten verplichten een afweging van risico's te maken bij besluiten waar volksgezondheid een rol speelt.

¹⁰

http://www.rivm.nl/Onderwerpen/V/Veehouderij_en_gezondheid/Onderzoek_veehouderij_en_gezondheid_omwonenden_VGO

¹¹The American Veterinary Medical Association. One Health Initiative Task Force. "One Health: A New Professional Imperative". July 15, 2008.

Deze brief is onderdeel van een proactieve, integrale aanpak op het terrein van gezondheid, milieu en ruimtelijke ordening. Deze zorgvuldige aanpak past in de lijn die geschetst is in het adviesrapport van de Gezondheidsraad¹² en het kabinetsstandpunt¹³. De GGD'en kunnen u hierin adviseren en ondersteunen.

Als u nog vragen heeft over de bevindingen of adviezen, kunt u contact opnemen met Bureau GMV, telefoonnummer 0900 3 68 68 68.

Met vriendelijke groet,

A. Stevens

Directeur GGD Brabant-Zuidoost

Mede namens directeuren publieke gezondheid van GGD Hart voor Brabant en GGD West-Brabant

Bijlage brief

- Factsheet Academische Werkplaats Milieu & Gezondheid: Geurhinder van veehouderij nader onderzocht: meer hinder dan Handreiking Wgv doet vermoeden? In de factsheet staat een link die verwijst naar de website waarop de rapportage van Bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid GGD'en Brabant/Zeeland en het Institute for Risk Assessment Sciences (Geurhinder van veehouderij nader onderzocht: meer hinder dan Handreiking Wgv doet vermoeden?) zal verschijnen.

Bijlage 3 Aanvullende aspecten

¹² Gezondheidsraad. Gezondheidsrisico's rond veehouderijen. Den Haag: Gezondheidsraad, 2012; publicatienr. 2012/27. ISBN 978-90-5549-939-7. Te raadplegen via

<http://www.gezondheidsraad.nl/nl/adviezen/preventie/gezondheidsrisico-s-rond-veehouderijen>

¹³ Kabinetsstandpunt inzake omvang intensieve veehouderij en schaalgrootte. Kamerstuk 14-06-2013. Te raadplegen via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/06/14/kabinetsstandpunt-inzake-omvang-intensieve-veehouderij-en-schaalgrootte.html>

Het Bureau Gezondheid, Milieu & Veiligheid GGD'en Brabant/Zeeland heeft samen met de gemeenten Oirschot, Reusel-De Mierden en Gemert-Bakel een aanvullend toetsingsinstrument gezondheid bij veehouderij ontwikkeld. De milieuwetgeving die voor gezondheid relevant is, richt zich op geurhinder en fijn stof (PM10).

Daarnaast zijn er maatregelen die naar oordeel van de GGD ook belangrijk zijn om te worden meegenomen met betrekking tot het beheersen van gezondheidsrisico's door veehouderijen, maar niet vallen onder vergunningseisen van een individueel bedrijf. Wel kunnen dergelijke aspecten in gemeentelijk beleid ingebed worden.

De GGD wil daarom met behulp van dit document wijzen op aanvullende adviesmogelijkheden die de gemeente kan inzetten om gezondheid een volwaardige plek in de besluitvorming kan geven. Het is hierbij belangrijk dat gezondheid niet alleen wordt bekeken vanuit één beleidsveld, maar dat de gemeente een integrale aanpak toepast op het terrein van gezondheid, milieu en ruimtelijke ordening.

Aanvullende adviesmogelijkheden

GGD adviseert gemeenten om in hun (vastgestelde) beleid voor veehouderij het aspect gezondheid specifiek te omschrijven, ambities en een visie te formuleren. Door een dergelijke aanpak kan bij iedere individuele vergunning aanvraag ook aan het eigen gemeentelijk beleid worden getoetst. De Gezondheidsraad benadrukt dat gemeentes het voortouw moeten nemen in het opstellen van lokaal beleid, vanwege de sterke verschillen in lokale omstandigheden en maatschappelijke belangen.¹⁴ Zo kan er beleid worden opgesteld dat rekening houdt met de specifieke omstandigheden van een bepaald gebied en kunnen andere aspecten worden meegenomen die belangrijk zijn voor gezondheid, zoals beleving van omwonenden en landschappelijke inpassing. De gemeente kan dan een lokale afweging maken tussen economische belangen en de omgevingskwaliteit.

Gemeentes hebben meerdere mogelijkheden voor het ontwikkelen van beleid. In een handreiking die momenteel wordt opgesteld door de omgevingsdiensten en de GGD wordt uitleg gegeven over welke handvaten gemeentes juridisch hebben om gezondheid mee te nemen in hun beleid. Ook de notitie 'Veehouderij en volksgezondheid: Mogelijkheden om volksgezondheidsaspecten mee te wegen bij vergunningverlening'¹⁵ biedt inzicht in hoe kan worden omgegaan met gezondheid.

Een eigen gemeentelijk beleid vormt een kader waaraan individuele aanvragen moeten voldoen om te kunnen uitbreiden. Een kader dat past bij de visie van de gemeente en haar inwoners. GGD is ervan overtuigd dat de gemeente invulling kan geven aan haar beleid om gezondheid een volwaardige plek in de besluitvorming kan geven.

Hieronder zal kort worden ingegaan op enkele adviesmogelijkheden die de GGD met name belangrijk acht.

¹⁴ Gezondheidsraad (2012). Gezondheidsrisico's rond veehouderijen. Den Haag

¹⁵ MOLO werkgroep veehouderij en milieu (2014). Veehouderij en volksgezondheid: Mogelijkheden om volksgezondheidsaspecten mee te wegen bij vergunningverlening. MOLO rapportage, versie 140603. Den Bosch.

Lokale afweging: een kwalitatieve beoordeling

De GGD pleit evenals de Gezondheidsraad voor de toepassing van het landelijk instrument 'Beoordelingskader gezondheid en milieu Intensieve veehouderijen'¹⁶. Het Beoordelingskader brengt alle milieu- en gezondheidsaspecten in beeld die belangrijk zijn bij het maken van beleidsbeslissingen. Hierdoor kan een visie worden ontwikkeld over hoe de gemeente gezondheid mee kan wegen bij de ontwikkeling van gemeentelijk beleid rondom intensieve veehouderijen.

Een gemeentelijk beleid geeft een onderbouwing voor verdere acties, en biedt daarmee meer handvatten om concretere maatregelen in te zetten. De gemeente kan voor een overzicht van maatregelen het aanvullend toetsingsinstrument gezondheid bij veehouderij raadplegen. Een gebiedsgerichte aanpak of gemeentelijk beleid biedt ook meer mogelijkheden om de kwalitatieve maatregelen uit het aanvullend toetsingsinstrument toe te passen, naast de meer kwantitatieve toetsingscriteria zoals voor fijn stof en geur. Het is wenselijk om ook de kwalitatieve maatregelen een plek te geven in beleid, omdat kwantitatieve maatregelen niet altijd toereikend zijn om gezondheid voldoende mee te wegen.

Geurgebiedsvisie

In de geurgebiedsvisie kan een aparte paragraaf gewijd worden aan gezondheid. Zo kan in nieuwe aanvragen de gezondheidkundige advieswaarden worden meegewogen. Zo wordt geadviseerd om een norm voor de achtergrondbelasting vast te stellen voor zowel vergunningverlening als de 'omgekeerde werking'. Door de hoogte van deze norm voor achtergrondbelasting afhankelijk te maken van het gebiedstype kan de gemeente gebieden aanwijzen waar meer ontwikkeling mogelijk is, en gebieden waar minder ontwikkeling mogelijk is. Deze gekozen weg van strengere normen voor geurbelasting past in de lijn die geschetst is in het adviesrapport van de Gezondheidsraad en het kabinetsstandpunt. De Gezondheidsraad constateert dat de Wet geurhinder en veehouderij (Wgv) een ruime bandbreedte kent die gemeenten ruime mogelijkheden biedt om te komen tot strengere geurnormen. Het kabinet roept de gemeenten op die mogelijkheden te benutten. Daarnaast wordt geadviseerd om naar oplossingen te zoeken bij bestaande knelpunten in geuroverlast, in samenspraak met (vermoedelijke) veroorzakers en omwonenden. Hierbij kan in Noord-Brabant een beroep gedaan worden op het urgentieteam.

Afstandscriteria

Door minimale afstanden tussen burgers en veehouderijen in te stellen wordt de kans op overlast en gezondheidsrisico's verkleind. De GGD adviseert om een minimale afstand van 250 meter aan te houden bij nieuwbouw of planontwikkeling, omdat er binnen deze afstand hogere concentraties fijn stof, endotoxinen en veespecifieke MRSA-bacteriën gemeten zijn.¹⁷

Daarnaast zijn er andere afstandscriteria die vanuit gezondheid gehanteerd kunnen worden. Het RIVM adviseert om geen grote aantallen pluimvee en varkens op één bedrijf te houden, en een minimumafstand van 1 à 2 km tussen pluimvee- en varkenshouderijen te hanteren.¹⁸

¹⁶ Fast, T. en Nijdam, R. (2013). Beoordelingskader Gezondheid en Milieu Intensieve veehouderijen. Bureau GMV, Tilburg.

¹⁷ GGD Nederland-werkgroep intensieve veehouderij en gezondheid (2011). Informatieblad Intensieve Veehouderij en Gezondheid. Update 2011. Tilburg.

¹⁸ Kornalijnslipper, J.E., Rahamat-Langendoen, J.C. & van Duynhoven Y.T.H.P. (2008). Volksgezondheidsaspecten van veehouderijmegabedrijven in Nederland. Zoönosen en antibioticumresistentie. Bilthoven.

Blijkens een recent uitgevoerd Nederlands onderzoek werden verhoogde endotoxineniveaus gemeten tot maximaal een afstand van ongeveer 250 meter van specifieke bedrijven. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het halveren van afstanden wel degelijk tot hogere blootstelling leidt dan wanneer de wettelijke afstanden in acht genomen worden. Dit is ook terug te vinden in de afstanden zoals genoemd in het 'Groene boekje' van de VNG, de handreiking 'Bedrijven en milieuzonering'. Voor rundvee hanteert de VNG-handreiking een minimale afstand van 100 meter met het oog op geur; voor paarden wordt hier 50 meter gehanteerd. Hier bestaat dus ook de mogelijkheid om onderscheid te maken tussen diersoorten.

Uit de ervaring met de adviesaanvragen in gemeenten blijkt dat het moeilijk is om minimale afstanden op te nemen, omdat een individueel bedrijf hier, in het geval er geen nieuwbouw plaatsvindt, geen maatregelen kan nemen om de afstand te vergroten. Daarom is het belangrijk dat de gemeente zoiets op voorhand al in haar beleid vastlegt. Hierin kan dan ook worden bepaald dat bedrijven die niet aan de afstandsnormen kunnen voldoen (bijvoorbeeld doordat in de vergunde situatie al sprake is van te kleine afstand) zelf moeten aantonen dat zij extra maatregelen nemen om de uitstoot te beperken¹⁹. Dit moet worden opgenomen in de vergunning en getoetst worden door gemeente.

Naast het opnemen van afstandscriteria kan ook worden gekeken naar de dierdichtheid van een gebied. Zo kan voorkomen worden dat de gebiedsdruk te hoog wordt, en risico's voor infectieziekten groter worden. Momenteel is GGD NL in overleg om te onderzoeken wat hierin mogelijk is.

Omgevingsdialoog

De GGD is van mening dat bij de ontwikkeling van toekomstig beleid op gebied van de veehouderij meer aandacht moet zijn voor omwonenden. Belangrijke gezondheidswaarden als gevoel van veiligheid en leefbaarheid zijn afhankelijk van geurhinder, vertrouwen in de voorgestelde maatregelen en landschappelijke inpassing. Om met deze aspecten zoals sociale en landschappelijke inpassing rekening te kunnen houden is de dialoog een belangrijk instrument¹⁹.

Het Urgentieteam Veehouderij heeft een instrumentenkoffer²⁰ ontwikkeld die helpt om deze dialoog te voeren. De instrumentenkoffer bestaat uit een aantal sociale, juridische en economische instrumenten. Daarnaast worden er ook praktische maatregelen gegeven om de overlast terug te dringen²¹.

Landschappelijke inpassing

Het is bekend dat landschappelijke inpassing een directe relatie met gezondheid heeft. De aanwezigheid van groen is positief geassocieerd met de ervaren gezondheid van bewoners en vermindert bijvoorbeeld de ervaren geluidshinder ofschoon het feitelijke geluidsniveau niet wordt verlaagd. Criteria voor een landschappelijke inpassing kunnen door de gemeente vast gelegd worden in een Landschappelijk OntwikkelingsPlan (LOP). Ervaring leert dat actieve inzet op het thema landschappelijke inpassing leidt tot samenwerking en positieve contacten tussen inwoners en de gemeente.

¹⁹ GGD Bureau Gezondheid, Milieu en Veiligheid (2014). Manifest Veehouderij 2014. Gezondheid is leidend bij toekomstige beslissingen.

²⁰ Urgentieteam Veehouderij (2014). Instrumentenkoffer Urgentiegebieden Veehouderij, Versie 2. Den Bosch.

²¹ Van: <http://www.netwerkdepeelhorst.nl/nieuws/tweede-versie-instrumentenkoffer-gereed-616>